

АНОТАЦИИ НА МАТЕРИАЛИТЕ ПО ЧЛ. 65 ОТ ПРАСПУ

представени от гл. ас. д-р Десислава Василева Стоянкова за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ по

Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки;

Професионално направление: 3.6 Право (История на държавата и правото),

публикуван в Държавен вестник, бр. 31 от 11.04.2025 г.

На монографията „Държавни органи в българските конституции – Народно събрание, Министерски съвет, държавен глава - 1879 – 1991 г. Правно-исторически анализ“, Пловдив, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2025 г., ISBN 978-619-281-046-7, с. 420.

Монографията обхваща времето от 1879 до 1991 година, който представлява уникален исторически отрязък в българската държавна традиция, характеризиращ се с радикални политически трансформации и конституционни промени. Този период включва четири различни конституционни режима – от либералната Търновска конституция от 1879 година, през социалистическите конституции от 1947 и 1971 година, до демократичната Конституция от 1991 година. Всеки от тези конституционни актове отразява специфичните исторически условия, политически реалности и идеологически концепции на своето време, като същевременно носи в себе си елементи на приемственост с предходните традиции.

Анализът на историческото развитие на държавните органи предоставя ценни уроци за настоящето и бъдещето, като разкрива както успешните модели на институционално функциониране, така и проблемните области, които са изисквали корекции и реформи. Българската правна традиция, въпреки своята относителна младост в сравнение с други европейски държави, е изключително богата и разнообразна. Тя включва елементи от различни правни семейства и конституционни модели, като същевременно отразява специфичните особености на българското историческо развитие. Изследването на тази традиция не само обогатява познанията ни за българската правна история, но и предоставя ценен материал за сравнително-правни анализи.

Монографията се стреми да представи цялостно и систематично изследване на развитието на основните държавни органи в българските конституции за периода от 1879 до 1991 година. Изследването позволява проследяване на еволюцията на всеки от трите основни държавни органа – Народното събрание, Министерският съвет и държавният глава. Анализират се политическите и социални фактори, които са имали влияние върху тяхното формиране в различните исторически контексти. Вместо традиционния хронологичен подход, в настоящия труд се проследява развитието на всеки държавен орган поотделно. Този подход позволява по-ясно проследяване на специфичните тенденции в развитието на всяка институция и улеснява сравнителния анализ между различните периоди.

Структурата на труда е изградена по принципа на постепенното задълбочаване в материята, като започва с необходимия исторически контекст и преминава към детайлния анализ на всеки от трите основни държавни органа.

Историческият увод, който открива изследването (Глава първа), представлява не просто формално въведение, а съществена част от аналитическия апарат на монографията. Тази част предоставя необходимия контекст за разбиране на условията и обстоятелствата, при които са приемани различните конституционни актове. Очертан е процесът на приемане на Търновската конституция, който разкрива сложните политически и дипломатически фактори, влияели върху формирането на първата българска конституция.

Анализът на Учредителното събрание от 1879 година представлява част от изследването, която разкрива противоречията между формалните изисквания на Берлинския договор и реалните политически процеси в новосъздаденото българско княжество. Показва се как въпреки формалното спазване на международните изисквания, реалният процес на конституиране е бил повлиян от множество фактори, които не са били предвидени в международните договори. Този анализ разкрива сложността на процесите на държавно строителство в условията на международна опека и ограничен суверенитет.

Централната част на монографията, посветена на анализа на трите основни държавни органа, представлява най-съществената част от изследването. Структурирането на този анализ по институционален принцип позволява проследяване на специфичните тенденции в развитието на всяка институция и улеснява сравнителния анализ между различните конституционни периоди.

Анализът на Народното събрание (Глава втора) започва с детайлно изследване на проекта на С. И. Лукиянов за Органическия устав, което предоставя възможност за разбиране на първоначалните концепции за ролята и функциите на парламентарната институция в българската държава. Проследява се как първоначалните идеи са били модифицирани в процеса на обсъждане и приемане на конституцията, като се разкрива влиянието на различните политически сили върху окончателния вид на конституционните разпоредби. Направен е сравнителен анализ между правомощията на Обикновеното и Великото народно събрание в различните конституционни периоди. Този анализ разкрива как концепцията за двустепенния парламентаризъм е еволюирала през различните исторически епохи и как е била адаптирана към специфичните потребности на различните политически режими.

Анализът на Министерския съвет (Глава трета) представлява част от изследването, която разкрива еволюцията на изпълнителната власт в българската държава. Проследява се как концепцията за правителството е се променяла от либералния модел на Търновската конституция, през социалистическите концепции за единство на властите, до съвременния модел на разделение на властите.

Изследването на институцията на държавния глава (Глава четвърта) представлява може би е тази част от монографията, която показва тази институция, като претърпяла най-радикални трансформации през различните конституционни периоди. От монархическия модел на Търновската конституция, през колективните органи на социалистическия период (Президиум на Народното събрание и Държавен съвет), до съвременната президентска институция – всяка от тези форми отразява специфичните концепции за държавната власт и нейната организация в съответните исторически периоди.

Последната част от монографията (Глава пета) представлява задълбочен исторически анализ на развитието на българската конституционна система от Търновската конституция от 1879 година до приемането на Конституцията на Република България от 1991 година. Проследява се еволюцията на правомощията на Народното събрание като основен законодателен орган през различните исторически периоди, включително разликите между Обикновеното и Великото народно събрание. Детайлно се анализират правомощията на Министерския съвет в трите основни конституционни епохи – монархическата (1879), социалистическата (1947-1971) и демократичната (1991), като се

проследяват промените в неговата роля и функции. Особено внимание се отделя на трансформацията на институцията на държавния глава - от княжеската власт в Търновската конституция, през Президиума на Народното събрание и Държавния съвет в социалистическия период, до президентската институция в съвременната демокрация. Тук се включва сравнителен анализ на конституционните разпоредби и правомощията на държавните органи в различните исторически периоди, което позволява проследяване на тенденциите в развитието на българската държавност. Значителна част тази глава е посветена на правно-историческия анализ на процеса по приемане на Конституцията от 1991 година, включително разглеждането на различните проекти и четирите четения в VII Велико народно събрание.

На книгата, издадена на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен "доктор" – „Разложки правен паметник от XIX век“. Пловдив, УИ "Паисий Хилендарски", 2024, ISBN 978-619-202-933-3 с. 317.

Изследването е посветено на Разложкия ръкопис от XIX век (ръкопис № 1119 по описа на Националната Библиотека св. Св. „Кирил и Методий“), Този ръкопис се явява късна компилация на известния в правната наука сборник със смесено съдържание Номоканон (носител на наименованието – Номоканон при Великия Требник). В правната наука и в частност Историята на българската държава и право няма самостоятелно монографично изследване посветено на Номоканона като извор на историята на правото.

Потребността от проучване е обусловена от липсата на цялостно изследване върху такъв вид извор той не е бил предмет на цялостно научно изследване в областта на правото. Разложкият ръкопис е бил прилаган в нашите земи в епохата на османското владичество. Паметникът е позициониран в тази епоха и съответстващ в този период законодателство. И когато Номоканонът е бил адаптиран съобразно с еволюцията на политическия и социални живот, той има много повече шансове да живее продължително.

Необходимостта от научно изследване на правния статут на нормите, съдържащи се в Номоканона, се обуславя особено от актуалните въпроси, които възникват през последните години период когато Българската православна църква проявява църковно-законодателни инициативи.

На статията „Народното събрание в българските конституции“ - В: Сборник „30 години ЮФ на УНСС – приемник на вековна традиция в развитието на правната наука и практика“, С., Издателски комплекс – УНСС, 2022 г. , ISBN 978-619-232-651, с. 108-125.

Статията проследява историческата и правната еволюция на Народното събрание като висш представителен и законодателен орган в четирите български конституции – Търновската (1879), Конституцията на Народна република България от 1947 г., Конституцията от 1971 г. и действащата Конституция от 1991 г. Изследването е изградено върху систематичен анализ на конституционните разпоредби, регламентиращи устройството, правомощията, формата на функциониране и ролята на парламента в държавното управление през различните исторически етапи.

Търновската конституция установява принципа на разделение на властите в рамките на наследствена конституционна монархия. Законодателната власт се осъществява съвместно от монарха и Народното събрание, което функционира в две форми – Обикновено и Велико народно събрание. Последното има изключителни правомощия при промяна на основния закон и при избора на монарха. Въпреки известни гаранции за парламентарна дейност, Народното събрание не притежава автономия при свикване и не упражнява ефективен парламентарен контрол.

Конституцията от 1947 г. трансформира България в народна република и поставя Народното събрание в центъра на новата институционална уредба. То формално се явява върховен орган на държавната власт, като упражнява законодателната функция и избира останалите висши органи. Въпреки това, чрез създаването на Президиума на Народното събрание и неговите правомощия в междусесийния период, се ограничава реалната политическа роля на парламента.

Конституцията от 1971 г. задълбочава идеологическата функция на Народното събрание в условията на еднопартиен режим. Утвърждава се принципът на единството на държавната власт, а Народното събрание „съединява“ законодателната и изпълнителната дейност, като упражнява върховен контрол. Създаденият Държавен съвет замества

Президиума, но на практика концентрира още по-голям обем от правомощия, включително между сесиите на парламента.

Конституцията от 1991 г. възстановява парламентарната демокрация и налага модел на разделение на властите, при който Народното събрание изпълнява роля на единствен законодателен орган и носител на парламентарен контрол. *Акцентираща се върху демократичната легитимност чрез пряк избор, възстановява се институцията на Великото народно събрание, а парламентът функционира като постоянно действащ орган. Уредени са гаранции за независимост, прозрачност и ефективност на парламентарната дейност.*

Статията утвърждава ролята на Народното събрание като основна институция на народния суверенитет, която във всяка конституционна фаза отразява модела на държавност и баланса между властите, придавайки съответния облик на българския парламентаризъм.

На статията „Относно Закона за задълженията и договорите от 1892 г.“ – В: Сборник „70 години Закон за задълженията и договорите“, Пловдив, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2022 г., ISBN 978-619-226-224-2, стр. 54-66.

Статията е посветена на анализа на Закона за задълженията и договорите (ЗЗД) от 1892 г., който представлява първия систематизиран нормативен акт в областта на облигационното право в Княжество България. Разгледани са историческите и правните предпоставки за неговото приемане, като се акцентира върху необходимостта от изграждане на единна и стабилна правна рамка в контекста на държавното устройство след Освобождението. Специално внимание е отделено на структурата и съдържанието на закона, който включва обща част относно възникването, изпълнението и прекратяването на задълженията, както и специална част, регламентираща отделните видове договори. Анализирани са въздействието на италианския Граждански кодекс от 1865 г. и други западноевропейски правни системи върху българския закон, като се проследява процесът на правна рецепция и адаптация. Извършена е съпоставка между ЗЗД от 1892 г. и по-късни законодателни актове в областта на облигационното право, като се открояват характерни черти на закона – неговата системност, терминологична прецизност и функционална

пригодност. Подчертана е нормативната, историческата и доктриналната стойност на ЗЗД от 1892 г. като основополагащ акт за развитието на българското гражданско законодателство.

На статията „Обществено-политически фактори при приемане на Конституцията на Република България“ - сп. Studia Iuris, бр. 2, 2021 г., ISSN 2367-5314, стр. 90-98.

Статията предлага задълбочен анализ на обществените и политическите условия, съпътствали създаването на Конституцията на Република България от 1991 г., като разглежда процеса на нейното изработване в контекста на мащабна институционална трансформация. Обект на изследване са динамичните промени в публичния живот след 1989 г., които пораждат необходимостта от приемането на нов основен закон, адекватен на модерните принципи на демокрация, правова държава и защита на човешките права.

Централно място е отделено на дейността на Седмото Велико народно събрание, което в условията на дълбоки обществени очаквания и политическа поляризация поема задачата да изработи нова конституционна рамка. В този процес ключова роля изиграва и Националната кръгла маса, която създава предпоставки за мирен институционален преход чрез политически диалог и търсене на съгласие. Разглеждат се ключови моменти от дебата за характера на бъдещия държавен модел, както и ролята на различните политически и граждански участници в процеса на конституционно учредяване.

Конституцията от 1991 г. е представена не само като юридически акт, но и като резултат от усилията за изграждане на нова обществена легитимност и институционален ред. Чрез въвеждането на механизми за разделение на властите, парламентарен контрол, независим съд и основни права, тя утвърждава основите на съвременната българска държавност и се превръща в символ на един нов обществен договор, създаден в условията на стремеж към устойчив демократичен ред.

Подпис:
(гл. ас. д-р Десислава Стоянкова)